

УДК 81'42:811.111'25

DOI <https://doi.org/10.32782/2522-4077-2025-214.2-35>

**ЕМОЦІЙНІСТЬ – ЕМОТИВНІСТЬ – ЕКСПРЕСИВНІСТЬ:
ТЕРМІНОЛОГІЧНА ПОЛІВАРІАНТНІСТЬ ЕКСПЛІКАЦІЇ ЕМОЦІЙ
У ХУДОЖНЬОМУ ДИСКУРСІ**

**EMOTIONALITY – EMOTIVITY – EXPRESSIVENESS:
TERMINOLOGICAL MULTIVARIANCE OF EMOTIONS
EXPLICATION IN FICTIONAL DISCOURSE**

Хома В. П.,*orcid.org/0000-0003-3548-7149*

доктор філософії з філології,

доцент кафедри іноземних мов для гуманітарних факультетів
Львівського національного університету імені Івана Франка

У статті освітлюється актуальна kwestія сучасного мовознавства, що охоплює різні точки зору й підходи до найменування та характеристики термінів на позначення емотивного стану і поведінки персонажів у художніх творах. Вітчизняні та зарубіжні лінгвісти здебільшого оперують такими поняттями, як *емоційність*, *емотивність* та *експресивність*, які вважаються одними із найскладніших й найбільш суперечливих і неоднозначних лінгвістичних категорій для дослідження. Емоції, які, як відомо, супроводжують фактично усі прояви активності суб'єкта, утворюють категорію, що характеризується рефлексією іманентних явищ повсякденного життя людини у формі їх безпосереднього відчуття, переживання і вираження як психологічних станів особистості. У рамках нашої розвідки потверджуємо, що *емоційність* відображає психологічну сторону особистості, а *емотивність* й *експресивність* відтворюють мовний і семантичний аспекти відповідно. Особливої уваги заслуговує дослідження емотивного потенціалу широкої палітри засобів відтворення емоцій на різних мовних рівнях, а саме – фонографічному, лексичному і синтаксичному в художньому дискурсі. Художній текст, як вияв індивідуального авторського світогляду, виступає інгерентним, нелімітованим, константним джерелом маніфестації емоцій персонажів. Яскравого емоційного забарвлення літературному дискурсу надає використання комплексу пунктуаційних знаків (знак оклику, знак питання, тире, трикрапка, крапка), засобів шрифтової варіації (видозміни розміру, кольору, насиченості шрифту, капіталізація, дефісація, підкреслення), акцентних та інтонаційних засобів, темпу, тембру голосу тощо у рамках фонографічного рівня. Лексичний рівень мови характеризується лексичними одиницями (номінативи, афективи, експресиви, okazionalіzми, нейтральні та фразеологічні емотиви, а також синоніми, антоніми і художні тропи), які лише у певному контексті можуть нести емоційне навантаження та мають різноманітні емоційні значення. Синтаксичний рівень охоплює широкий спектр особливих синтаксичних конструкцій на рівні речення (повтори, окличні й питальні речення, інверсія, еліпсис, парцеляція та емпатичне використання певних лексем), які передають як основні думки, так і емоційно забарвлене ставлення до них.

Ключові слова: емоції, художній дискурс, експлікація, емоційність, емотивність, експресивність, мовні рівні.

The article studies the distinction and correspondence between such notions as *emotionality*, *emotivity* and *expressiveness*, which are deemed some of the most complex, contradicting and ambiguous linguistic categories used to name and characterize the emotional state and behavior of characters in fiction. As well-known, emotions accompany almost all facets of individual's activity in their everyday life. They form the category which represents ingenuous feelings, emotional experience, and sensibility as immanent psychological states of a person. Currently the attention of linguists is paid to the investigation of personal emotional states in terms of language as a combination of linguistic, literary and psychological categories to trace the use and explication of emotive vocabulary in fictional discourse. Fiction encompassing author's individual style appears to be an inherent, limitless, constant source of providing characters' emotions. Within the research, it is stated that *emotionality* conveys psychological state of a character, *emotivity* is manifested by linguistic means and *expressiveness* becomes apparent through semantic means

respectively. The study of emotional potential of a wide range of means for expressing emotions on various language levels of fictional discourse, namely, phonographic, lexical and syntactic, is effective and productive. The complex of punctuation marks (exclamatory mark, interrogative mark, dash, suspension point, period), means of font variations (font size, color and weight modifications, capitalization, hyphenation, underlining), accent and intonation means, voice tempo and timbre on phonographic level adds special emotional coloring to fictional discourse. Lexical level is characterized by lexical units (nominatives, affectives, expressives, occasionalisms, neutral and phrasal emotives, as well as synonyms, antonyms and poetic tropes) which reproduce character's emotional state and behavior and have various emotional meanings only in a certain context. Syntactic level is presented by special syntactic constructions of the sentences (repetitions, exclamatory and interrogative sentences, inversion, ellipsis, parcelling and emphatic use of certain lexemes) that convey both the thoughts and emotional attitude to them.

Key words: emotions, fictional discourse, explication, emotionality, emotivity, expressiveness, language levels.

Постановка проблеми. Останнім часом фокусування уваги мовознавців на дослідженні вираження емоційних станів людини крізь призму мови свідчить про поєднання мовної, літературної та психологічної категорій для відстеження використання та відтворення емотивної лексики у художньому дискурсі. Звідси актуальність нашої розвідки випливає з проблеми розгляду суперечливості дослідження та лінгвістичної репрезентації емоцій, а саме інтерпретації категорій *емоційність*, *емотивність* та *експресивність* у вітчизняних і зарубіжних мовознавчих студіях з метою відтворення емоцій персонажів на різних мовних рівнях у художньому дискурсі.

Дослідження текстового відтворення емоцій, іншими словами функціонування даної категорії у художній площині тексту, і у ХХІ ст. продовжує залишатися особливо актуальним і перспективним напрямком сучасного мовознавства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Останніми десятками років спостерігається зростання зацікавленості вітчизняних та зарубіжних лінгвістів розрізненням категорій *емоційності*, *емотивності* й *експресивності* як засобів експлікації емоцій персонажів. Незважаючи на те, що окремі аспекти даної проблематики висвітлено у дослідженнях таких учених, як О. Бабелюк, Л. Безугла, Н. Бобер, О. Василенко, А. Вежбицька, Т. Весна, Л. Костюк, Г. Кузенко, І. Лелет, М. Марінашвілі, А. Прокопченко, О. Сарбаш, О. Селіванова, Л. Солощук, М. Степанюк, Л. Тютюнник, В. Цинтар, В. Чабаненко, Н. Ярошко та ін., низка особливостей формування цілісної картини засобів відтворення емоцій персонажів у художньому дискурсі залишаються недостатньо вивченими і потребують подальшого більш глибокого і детального опрацювання.

Мета дослідження полягає у виявленні й розгляді продуктивності засобів вербалізації емоцій у художній літературі. *Об'єктом* дослідження виступає категорія емоцій, втілена у художньому дискурсі, тоді як *предметом* – понятійна диференціація термінів *емоційність*, *емотивність* та *експресивність* з метою відтворення категорії емоцій у структурі мови художнього тексту. **Завдання** розвідки полягає у дослідженні понять *емоційність*, *емотивність* та *експресивність*, встановленні взаємозв'язків і відмінностей між ними, а також у розкритті їх потенціалу в експлікації емоцій персонажів у художніх творах на різних рівнях мови.

Виклад основного матеріалу дослідження. Дедалі частіше у науковому середовищі спостерігається переміщення емоцій до фундаментальної категорії дослідження, позаяк сутність та особливості їх виникнення і вираження доповнюють об'єкти вивчення цілого ряду навчальних дисциплін (як от філософія, психологія, наукова фантастика, лінгвістика тощо). Нерідко аналіз емоційної складової природи людини набуває міждисциплінарного характеру, оскільки емоції усе частіше аналізуються із застосуванням методів, прийомів і принципів дослідження на перетині ряду наук.

Загальновідомо, що емоції – це психічні процеси та стани, котрі виступають «своєрідною рефлексією явищ повсякденного життя людини, а також її мисленнєвої діяльності» [1, с. 27], що у формі безпосереднього переживання (задоволеність, радість, сум, гнів, страх тощо) відображають значущість для індивіда явищ та ситуацій, що впливають на нього. Оскільки емоції

супроводжують практично всі прояви активності людини, вони є одним із головних механізмів внутрішньої регуляції її психічної діяльності й поведінки [2], спрямованих на задоволення її різноманітних потреб.

За твердженням М. Мілової, «будь-яка емоція являє собою єдність трьох складових: фізіологічної, суб'єктивної та експресивної» [3, с. 104], що відтак свідчить про те, що кожен індивід виконує три дії: відчуває, переживає і виражає емоції. Звідси, у художньому творі, за індивідуальним задумом автора, емоції стають втіленням особливого поєднання «суб'єктивних психологічних станів особистості, що відображаються у формі переживань, відчуттів, ставлення людини до світу та оточуючих» [1].

Аналіз філологічної літератури свідчить про те, що у мовознавстві немає єдиного, точного, вичерпного і всеохопного визначення понять *емоційності*, *емотивності* та *експресивності* як незмінних засобів розкриття естетичної та емотивної функцій мови у рамках експлікації емоцій персонажів у художньому дискурсі. Впевнено можна стверджувати хіба що те, що вищезазначені категорії є «невід'ємними компонентами мови», адже саме за допомогою мовних засобів людина має змогу «передавати спектр своїх почуттів, виражати ставлення до навколишнього середовища чи викликати емоційну реакцію у співрозмовника» [4, с. 106].

Незважаючи на те, що дані поняття тісно взаємопов'язані й часто помилково сприймаються як синонімічні, вони аж ніяк не є ідентичними чи субститутивними. Зокрема, *емотивність* слугує для вираження почуттів людини, у той час, як *експресивність* спрямована на посилення ознаки і сприяє кращому донесенню інформації до адресата [5]. І. Лелет інтерпретує *емоційність* як «властивість темпераменту людини, її здатність до емоційного хвилювання, що передбачає зміст, якість і динаміку емоцій та почуттів» [4, с. 106]; *емотивність* же авторка трактує як психологічну сутність, що «характеризує чутливість індивіда до емоціогенних ситуацій» [4, с. 106].

Фундаментальною відмінністю між категоріями *емоційності* й *емотивності*, як постулює Л. Тютюнник [6], є те, що перша характеризується рефлексивним і неусвідомленим проявом емоцій, тоді як друга – зумисним і свідомим, що передбачає певну стратегію поведінки особи. Таким чином, *емоційність* – це психологічна характеристика особистості, а *емотивність* – лінгвістична сутність тексту; іншими словами, *емотивність* – це «лінгвістичний корелят психологічної категорії *емоційності*» [4, с. 106].

На думку вітчизняного мовознавця В. Чабаненка, *експресивність* не є наслідком або результатом тих чи інших висловлень, дій чи процесів, а причиною, тобто тим, що породжується емоційністю. Більше того, на переконання фахівця, експресивність є більш комплексною і ємкою категорією, яка охоплює семантичний, вольовий, нормативний, естетичний, ситуативний, соціально-оцінний та інші складові [7, с. 6–7]. Іншими словами, в основі розуміння експресивності лежить «акцентування змісту тексту за допомогою різноманітних мовних засобів та прийомів для найбільш ефективного впливу на особистість адресата, його емоційну сферу» [8, с. 281].

Експресивність як комплексну категорію І. Лелет вважає «властивістю мовної одиниці збільшувати силу впливу висловлювання завдяки наявності в семантиці певних компонентів» [4, с. 109]. З урахуванням певної умовності, до основних категорій, що утворюють смислове навантаження експресивності, прийнято відносити інтенсивність, емоційність, оцінність, образність тощо. Беручи до уваги тісний взаємозв'язок категорій емотивності й оцінності, у сучасних мовознавчих дослідженнях усе частіше виокремлюють єдиний емотивно-оцінний компонент [9, с. 184]. Незважаючи на те, що вищеперелічені композиційні частини *експресивності* характеризуються тісною взаємодією і взаємозумовленістю, одночасна наявність усіх смислових компонентів даної категорії зовсім не є обов'язковою.

Загальноприйнятним є твердження, що поняття *експресивність* є більш об'ємним, ніж поняття *емоційність*, оскільки перше охоплює ширший діапазон складових елементів, не обмежуючись виключно емоційною сферою. Разом з тим поняття *емотивність* є більш зміс-

товним поняттям, ніж поняття *експресивність*, відтак останнє (*експресивність*) прийнято розглядати як засіб експлікації першого (*емотивність*). Звідси складаємо цілісну картину взаємозв'язку проаналізованих нами понять (рис. 1).

У рамках сучасного мовознавства, засоби вираження емоцій прийнято розрізняти за способами вираження та рівнями мови.

За способами виокремлюють засоби вербального і невербального вираження емоцій персонажів як результат їх ставлення до інших людей, явищ, фактів чи подій тощо. Ключову відмінність між цими засобами становить те, що вербальні засоби експлікації емоцій транслюють інформацію репрезентативного характеру, у той час, як невербальні засоби відтворення емоцій використовуються для інтерпретації оцінної інформації, допомагаючи у визначенні ставлення мовця до самої інформації чи адресата [10, с. 160].

Оскільки невербальні засоби відтворення емоцій володіють доволі обмеженим потенціалом з передачі точного значення, особливої актуальності набуває проблема їх відтворення у художньому тексті. Іншими словами, автори послуговуються механізмом «трансформації невербального у вербальне» [10, с. 161], тим самим забезпечуючи читачів та дослідників необхідними інструментами для достовірної інтерпретації їх первісного індивідуального задуму та інтенції.

У контексті аналізу художніх творів прослідковуємо відтворення емоцій на основних мовних рівнях: фонографічному, лексичному та синтаксичному. У рамках кожного із рівнів передбачено власну комплексну систему вербальних і невербальних засобів репрезентації емоцій.

Фонографічний рівень характеризується широкою палітрою розмаїтих засобів експлікації емоцій, яким хоч і не властива суттєва семантична значущість, проте вони наділені здатністю надавати додаткового емоційного навантаження висловленню з метою забезпечення передачі задумів автора. Унікальний ідіостиль автора, окрім іншого, проявляється як у звуковому, так і графічному оформленні тексту, які у художньому творі відтворюються за допомогою комплексу пунктуаційних (розділових) знаків [11, с. 209], упорядкованих пунктуацією, диверсифікацією засобів шрифтової варіації, акцентних та інтонаційних засобів, темпу, тембру голосу тощо.

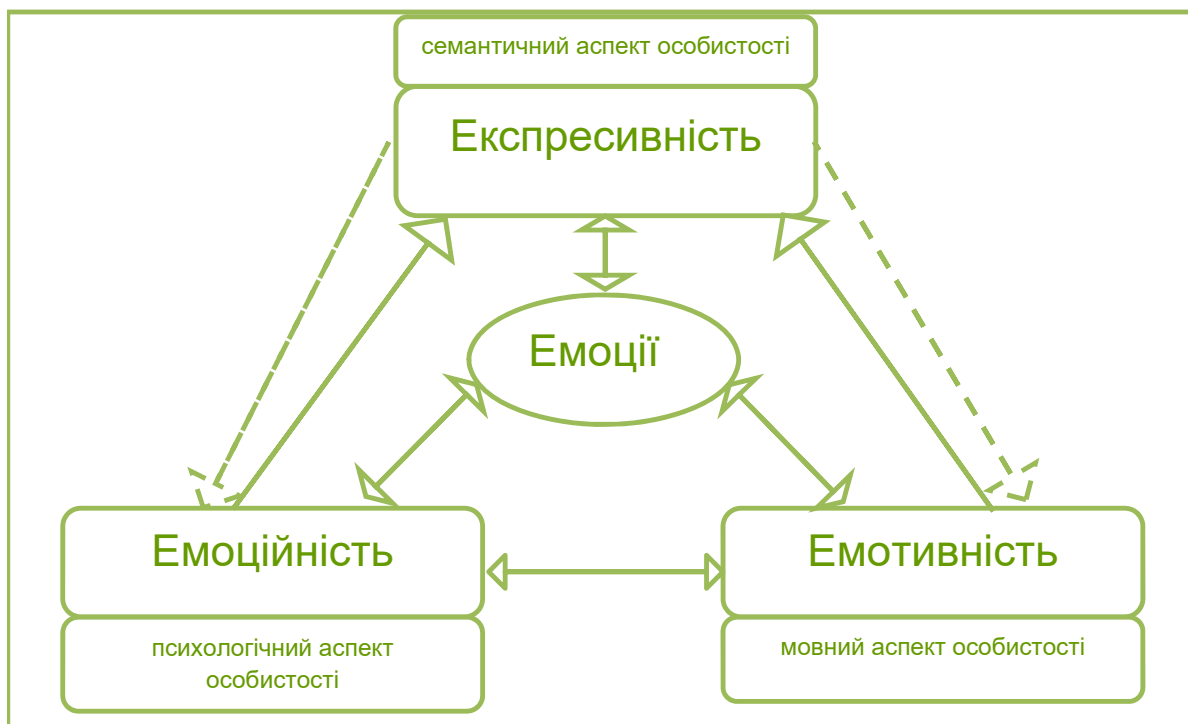

Рис. 1. Взаємозв'язок категорій емоційності, емотивності й експресивності

На переконання Н. Люкмана, пунктуація у художньому тексті – це певною мірою симфонія, у якій графічні знаки характеризуються поліфункціональністю [12, с. 192]. Як свідчить аналіз художнього дискурсу, усе частіше синтаксична функція графічних знаків поступається функції позначення емоцій [13, с. 83].

До найпродуктивніших знаків пунктуації належать такі:

Знак оклику (!), як правило, використовується для графічного обрамлення певних структурних одиниць (вигуків, звертань, емоційних вставних конструкцій тощо), а також для маніфестації сильного емоційного почуття [11, с. 209]. Метою послуговуванням знаком оклику є «привернення уваги читача до змісту висловлення, вияв власних емоцій та вплив на емоції адресата» [14, с. 118].

Знак питання (?) також має широку сферу застосування, яка охоплює, зокрема, емотивну функцію, що передбачає вираження насамперед питальної інтонації, та експресивну функцію, що сигналізує про емоційні гойдалки персонажів [11, с. 209]. Продуктивними засобами вираження емоційного стану і поведінки персонажів у художніх творах також є риторичні питання, тобто питання, які не потребують відповіді або відповідь на які зрозуміла з контексту, та однокомпонентні речення, які складаються лише з питального слова.

Тире (–), використання якого у художньому дискурсі характеризується різнобічним функціональним призначенням, а саме з метою «відтворення різноманітних емоційно маркованих відтінків висловлення та привернення уваги читачів до найбільш важливих тверджень за допомогою виокремлення певного слова, словосполучення, речення чи цілого абзацу» [11, с. 212]. Яким би не був художній текст, у будь-якому випадку «тире привертає увагу до текстових елементів, на які автор хоче наголосити або які хоче виділити» [11, с. 212]. Разом з тим, за допомогою тире авторами часто досягається стилістичний прийом паузації, тобто тимчасової призупинки чи перерваності думки, вербалізованої у реченні, з метою забезпечення зрозумілості чи емоційної виразності необхідного текстового компоненту.

Трикранка (...), за допомогою якої досягається відображення у письмовому тексті незавершеної думки, емоційної паузи чи нестабільного психологічного стану персонажів, які володіють неабияким потенціалом з «передачі імпліцитних оцінок, суджень, почуттів задля надання читачам можливості домислення інтенційно упущеної інформації» [11, с. 213]. Крім того, послуговування даним засобом, подібно до тире, допомагає у відтворенні недовомовленості чи так званого ефекту «потoku свідомості» й, як результат, маніфестації сукупності ознак, які визначають глибину емоційного стану індивіда.

Крапка (.), як особливий пунктуаційний знак, зазвичай є маркером кінця повного або неповного речення та має на меті створення синхронного ефекту єдності й динамічності цілого. Використання крапки забезпечує розбиття тексту на короткі висловлення, які під впливом емоцій сприяють виникненню так званого «рубаного синтаксису» [14, с. 121], тобто свідомого використання простих, часто обірваних, уривчастих чи неповних речень, що складаються з одного чи кількох слів та створюють ефект лаконічності, напруженості або стрімкості розвитку подій у художньому тексті.

Іншою невід'ємною складовою комплексу засобів вираження емоцій персонажів художнього дискурсу на фонографічному рівні є добірка засобів шрифтової варіації, зокрема різноманітні видозміни розміру, кольору, насиченості шрифту, капіталізація, дефісація, підкреслення, зміна графічних символів тощо.

Найпоширенішим серед них є *курсив*, тобто оригінальний різновид похилого шрифту, функціональні характеристики послуговування яким коливаються залежно від конкретної цілі й завдання тієї чи іншої ситуації. Сфера застосування даного засобу, головню, охоплює відображення власних назв чи запозичень з інших мов (переважно латинської, французької, німецької та ін.), репродукцію емотивного навантаження за допомогою окремих слів, словосполучень і речень, відтворення спектру думок, ремінісценцій або внутрішніх страждань персонажів [15, с. 165].

Капіталізація, тобто написання слів чи словосполучень великими літерами, у художніх творах використовується як вагомий спосіб привернення уваги читачів й володіє продуктивним потенціалом для забезпечення додаткового емоційного відтінку висловлення з метою більш повного і ґрунтовного відтворення авторського задуму. За результатами спостережень, великі літери сприймаються читачем як вираження автором здебільшого негативного емоційного стану чи поведінки героїв шляхом вербалізації емоцій злості, роздратування, розчарування, обурення тощо.

Поділ слів на частини та написання їх через дефіс, або *дефісація*, вважається ще одним продуктивним фонографічним засобом експлікації емоцій персонажів. Як один зі засобів графічної архітекτονіки тексту, дефісацію прийнято використовувати для досягнення різних цілей, наприклад, імітування певних особливостей вимови персонажа, ефективного членування та акцентуації окремих частин слова, позначення конкретного візуального ефекту тощо. Крім того, даний засіб може слугувати ефективним стилістичним прийомом, спрямованим на надання художньому тексту виняткового емоційного забарвлення або підкреслення відповідного аспекту значення слова.

Використання *різноманітних шрифтових варіацій* (як от зміни розміру, кольору, насиченості шрифту) також справляє значний вплив на сприйняття читачами художнього тексту. Дані фонографічні засоби використовуються здебільшого для передачі емоційного навантаження конкретних заголовків, ключових речень чи цитат у художньому творі. Наприклад, вдало підібраний розмір кеглю чи колір шрифту здатний істотно покращити сприйняття й запам'ятовуваність певних явищ, подій чи рис персонажів, досягти легкості побудови і підвищити читабельність художнього тексту, оскільки кожен тип шрифту підсвідомо викликає у читачів відповідні психологічні асоціації й емоційне забарвлення.

Лексичний рівень, на якому емоції у художніх текстах передаються за допомогою «емоційно-оцінних лексем» [16, с. 91], тобто таких лексичних одиниць, які лише у певному контексті можуть нести емоційне навантаження та відтворюють різноманітні емоційні значення [3, с. 106]. Відтак лексичні засоби «апелюють до емоцій, почуттів та усталених шаблонів мислення адресата, створюючи емотивні зміст і тональність повідомлень» [6, с. 162]. Проаналізувавши підходи до розподілу лексичних засобів вираження емоційності або лексичних дескрипторів [3; 17; 16], виокремлюємо такі основні групи лексичних засобів:

Емотиви-номінативи – найбільш очевидні експліканти емоцій, оскільки являють собою лексеми, які безпосередньо номінують чи називають емоції і почуття персонажів. До таких лексем відносять іменники, прикметники, дієслова, прислівники та дієприкметники, за допомогою яких позначають емоційний стан людини.

Емотиви-афективи – лексеми, які містять повне емоційне значення у своїй семантичній структурі. Відповідними лексемами є зазвичай такі специфічні експресивні лексичні одиниці, як вигуки, лайливі й пестливі слова і вирази, вульгаризми тощо. Відмінною особливістю вигуків, наприклад, є забезпечення оригінального та істинного прояву емоцій; у той час, як за допомогою лайливих слів чи вульгаризмів реалізовується прямий намір мовця, а саме чіткий виплеск емоцій персонажів.

Емотиви-експресиви – лексеми, які містять як пряму, так і приховану емоційну оцінку. Здебільшого експресивами бувають іменники, прикметники і прислівники. Дані лексеми охоплюють як окремі слова, так і словосполучення, спрямовані на вираження емоцій або ставлення носія мови до конкретної ситуації, об'єкта чи особи.

Оказіональні емотиви – оригінальні лексеми, утворені з метою вираження індивідуальних авторських емоцій та створення яскравих непересічних образів у контексті конкретного художнього полотна твору. Унікальність таких лексем полягає у тому, що вони не є загальновживаними, а використовуються для інтенсифікації виразності й образності мовлення персонажів та якнайповніше розкривають оригінальний ідіостиль автора.

Нейтральні емотиви – лексеми, за допомогою яких забезпечується більш об'єктивний опис емоцій без чітко артикульованого позитивного чи негативного ставлення до осіб, явищ чи подій. Вони призначені для відтворення емоцій, які не є ні надто приємними, ні надто неприємними, а характеризуються швидше нейтральним статусом.

Емотиви-фразеологізми – стійкі словосполучення, лексеми з елементами сленгу, ідіоматичних кліше та фразеологічних одиниць, які мають яскраво виражене емоційне забарвлення. Вони не лише виражають емоційний стан мовця, але й передають його ставлення до предмету мовлення за допомогою яскравих образів та метафор.

Крім того, у рамках лексичного рівня мови помітну роль у відтворенні емоцій відіграє активне використання синонімів, антонімів і художніх тропів, за допомогою яких можна передати як позитивні й негативні значення слів, так і множинну систему їх взаємовідносин.

Разом з тим, варто наголосити, що «у лексичному складі кожної мови присутні не лише слова з яскраво вираженим стилістичним забарвленням ..., а й слова, чиї емотивні якості перебувають у потенціалі, і використання яких у певному контексті надає слову емоційного забарвлення» [10, с. 157–158]. До таких зазвичай відносять лексеми, які відображають емоції як реакцію на події (наприклад, задоволення/незадоволення), на діяльність інших суб'єктів (наприклад, схвалення/несхвалення), на відповідні об'єкти та їх властивості (наприклад, любов/ненависть) [3, с. 106].

Синтаксичний рівень характеризується широким спектром особливих синтаксичних формаций на рівні речення, метою яких є передача як основних повідомлень чи думок, так й емоційно забарвленого ставлення персонажів чи автора до них. До таких засобів належать:

- *повтори* – синтаксичні засоби, що виступають засобами прямого лексико-семантичного найменування і за допомогою яких інтенсифікується емотивно-сміслові звукове забарвлення тексту. Необхідно зауважити, що повторюватися можуть як окремі слова, так і синтаксичні конструкції або цілі речення, що відповідним чином впливає на вибір автором тих чи інших лексичних одиниць з метою їх уведення у текстове полотно художнього твору;

- *окличні та питальні речення* – «особливий тип висловлювань, у яких формально-синтаксичне значення поєднується з додатковою конотацією, що передає емоційний стан мовця» [18, с. 151]. У такого типу реченнях основним прийомом відтворення емоційного стану чи поведінки персонажів виступає інтонація, яка у письмовій формі відтворюється за допомогою пунктуації, здебільшого у вигляді знаків оклику і знаків питання;

- *інверсія* – тобто зміна усталеного порядку слів у реченні, має на меті акцентуацію смислової значущості певних слів чи словосполучень, надання їм додаткового емоційного забарвлення чи створення необхідного стилістичного ефекту. Особливої виразності даний засіб набуває в англійському художньому дискурсі, оскільки в англійській мові речення мають прямий і фіксований порядок слів: підмет – присудок – додаток, і будь-яке свідоме порушення усталеного порядку може вважатися авторським нововведенням і слугувати продуктивним джерелом передачі емоцій;

- *еліпсис* – передбачає упущення у рамках речення однієї або кількох лексем, які у художньому тексті вирізняються особливою гостротою і напруженістю та створюють ефект недомовленості. Іншими словами, з метою якнайповнішої передачі емоцій автор не має на меті вербально висловити почуття персонажів, а надає можливість читачам їх домислити чи здогадатися самотійно;

- *парцельовані структури* – особливі стилістичні фігури, утворені шляхом розбиття одного цілісного речення або граматичної структури на окремі речення чи структури, розділені пунктуаційними знаками. Парцельовані структури здебільшого використовуються для надання висловленню виняткової експресивності, привернення уваги до важливих деталей, а також для забезпечення динамічності, ритмічності й «особливого, «ламаного» емотивного синтаксису» [16, с. 93] висловлення;

– емпатичне використання певних лексем, яке має на меті посилення експресивності та емоційного забарвлення висловлення шляхом оперування певними лексичними одиницями чи їх сполученнями. Такі стилістичні засоби у художньому творі слугують для виокремлення, наголошення й акцентування необхідної частини висловлення, підвищуючи його емоційність і переконливість. До цієї категорії також належить використання так званих слів-підсилювачів, які хоча самі й не володіють значним смисловим навантаженням, але у конкретному контексті твору підсилюють емоційне значення інших лексем у висловленні. Найпоширенішим прикладом таких підсилювальних слів в англійській мові є, зокрема, дієслово *do*, яке володіє значним потенціалом творення і передачі широкої палітри емоцій.

Висновки. Як впливає з результатів поточної розвідки, категорії *емоційності*, *емотивності* й *експресивності* відтворюють різноманітні аспекти особистості – відповідно, психологічний, мовний і семантичний. Засоби вираження емоцій досліджуються на фонографічному, лексичному і синтаксичному рівнях у художньому дискурсі. Аналіз засобів відтворення емоцій у різних жанрах літератури становить перспективу подальших досліджень.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Хома В. П. Засоби експлікації емотивності концепту САМОВІДЧУЖЕННЯ/SELF-ALIENATION в англomовній науково-фантастичній прозі. *Science and Education: A New Dimension*. Series Philology, 2020. VIII(71). Issue 240. С. 27–30.
2. Заброцький М. М. Емоції. *Енциклопедія Сучасної України* / за ред. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк [та ін.]. К. : Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2009. URL: <https://esu.com.ua/article-17852>.
3. Мілова М. М. «Експресивність» та «емотивність» у мові та мовленні. Рівні передачі емоцій у художньому англomовному тексті. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Філологія*. 2014. Вип. 9. С. 104–107.
4. Лелет І. О. Емоційність vs емотивність: взаємозв'язок та розмежування понять. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія «Філологія»*, 2021. № 49. Т. 1. С. 106–110.
5. Прокопченко А.В. Спільні та диференційні ознаки категорій емотивності, експресивності та оцінності. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету ім. М. Коцюбинського. Серія Філологія (мовознавство)*. 2014. Вип. 19. С. 248–251.
6. Тютюнник Л. Мовні засоби вираження емотивності у текстовому медіа контенті. *Вісник Національного університету оборони України*, 2024. №80(4). С. 159–168. <https://doi.org/10.33099/2617-6858-2024-80-4-159-168>.
7. Чабаненко В.А. Стилiстика експресивних засобiв української мови. Запорiжжя : ЗДУ, 2002. 351 с.
8. Чайковська Є.Ю. Поняття «емотивність» та «експресивність» у мові науки. *Лiнгвiстика XXI столiття: новi дослідження i перспективи*. К. : Логос, 2012. С. 279–287.
9. Шавловська Т.С. Оцiнка як маркер емотивностi нiмецького молодiжного лексикону. *Науковий вiсник Iзмайлiського державного гуманiтарного унiверситету. Серiя «Фiлологiчнi науки»*. 2016. Вип. 35. С. 184–188.
10. Заболотна Т. Роль вербальних i невербальних засобiв вираження емоцiй у художньому тексті. *Теоретична i дидактична фiлологiя*. 2023. № 36. С. 153–163. URL: <https://doi.org/10.31470/2309-1517-2023-36-153-163>.
11. Хома В. П. Комплекс пунктуаційних засобів експлуатування емоцій персонажів у художньому дискурсі. *Folium*. 2025. №6. С. 209–214. DOI <https://doi.org/10.32782/folium/2025.6.29>
12. Lukeman N. Dash of style: The art and mastery of punctuation. New York : W.W. Norton & Co., 2007. 210 p.
13. Esser J. Presentation in Language: Rethinking Speech and Writing. Tübingen : Gunter Narr Verlag, 2006. 155 p.
14. Прокопченко А.В. Графічна реалізація фонетичних засобів вираження емоцій (на матеріалі новелістики Д.Г. Лоуренса). *Вісник КНЛУ. Серія Філологія*. 2017. Т. 20. № 2. С. 116–123.
15. Хома В. П. Шрифтова варіація як засіб відтворення емотивності у художньому дискурсі. *Проблеми гуманітарних наук. Серія Філологія*. 2025. С. 165–170. <https://doi.org/202510.24919/2522-4565.2024.60.19>.

16. Марінашвілі М. Д., Весна Т. В., Склярова Л. П. Мовні засоби вираження емотивності в художньому діалозі. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія Філологія*. 2022. № 56. С. 90–94.

17. Бобер Н.М. Особливості застосування лексики в англomовному художньому дискурсі (на прикладі творчості О. Уальда, Дж. Стейнбека, Дж. Грішем та інших). *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2021. № 1. С. 13–18.

18. Цинтар Н.В. Синтаксичні засоби вираження емотивності в англійських прозових творах ХІХ та ХХІ століття. *Науковий вісник Дрогобицького державного педагогічного університету ім. І. Франка. Серія: Філологічні науки (мовознавство)*. 2018. № 10. С. 150–152.

Дата надходження статті: 15.07.2025

Дата прийняття статті: 21.08.2025

Опубліковано: 16.10.2025